

GÜNTER GRASS PELTI- RUMPU

Suomentanut Oili Suominen

Jälkisana Jukka Koskelainen

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Kirjan henkilöt ja tapahtumat ovat mielikuvituksen tuotetta. Kaikki samankaltaisuudet elävien tai kuolleiden henkilöiden kanssa ovat vain sattumaa.

Saksankielinen alkuteos
Die Blechtrommel

Copyright © Steidl Verlag, Göttingen 1993

First published 1959

Published by agreement with Leonhardt & Høier Literary Agency aps,
Copenhagen

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus on tukenut tämän kirjan suomentamista.

FILI
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

Suomen Kulttuurirahasto on tukenut suomennostyötä.

Painopaikka:
Otavan Kirjapaino Oy
Keuruu 2009

ISBN 978-951-1-20393-3

Omistettu Anna Grassille

ENSIMMÄINEN KIRJA

Hameen alla

Totta puhuen: olen potilaana mielisairaalassa, hoitaja tarkkailee minua, ei juuri päästä silmistään; ovesta on tirkistysreikä, ja hoitajani silmä on sitä lajia ruskeaa joka ei pysty näkemään minunlaiseni sinisilmän läpi.

Hoitaja ei siis mitenkään voi olla minun viholliseni. Olen mieltynyt häneen, ja heti kun tirkistelijä astuu minun huoneeseeni, kertoilen hänelle elämäni vaiheiha, jotta hän oppii tuntemaan minut, vaikka tirkistysreikä erottaakin meidät. Hän tuntuukin arvostavan minun kertomuksiani, sillä kun olen lasketellut hänelle valheitani, hän kiittää näyttämällä minulle uusimman solmuteelmänsä. Saattaa hän olla taiteilijakin, tiedä häntä. Jos hän pitäisi näyttelyn, lehdistö kyllä suhtautuisi suopeasti hänen luomuksiinsa, ja paikalle ilmaantuisi muutama ostajakin. Hän solmii yhteen tavallisia pakettinaruja, joita hän kerää vierailutuntien päätyttyä potilashuoneista; hän setvii narut, solmeilee ne monimutkaisiksi sykkyröiksi, kastaa kipsiin, jättää kovettumaan, ja työntää teelmät sukkaupukoihin, jotka on kiinnitetty pieniin puujalustoihin.

Usein hän pohtii, pitäisikö hänen tehdä luomuksistaan värillisiä. Minä neuvon luopumaan ajatuksesta, kehotan katsomaan minun valkoiseksi maalattua rautasänkyäni ja kuvittelemaan, mitä se, sängyistä täydellisin, näyttäisi värillisenä. Kauhistuen hän silloin lyö hoitajankätensä yhteen päänsä päällä, yrittää ilmaista jähmeällä naamallaan kaikki mahdolliset kauhut ja hylkää värisuunnitelmansa.

Minun valkoiseksi maalattu metallinen sairaalasänkyäni on siis mittapuu. Minulle se on enemmänkin: vuode on vihdoin saavuttamani päämäärä, se on minun lohtuni ja voisi olla totinen uskoni, jos laitoksen johto antaisi minun tehdä vähäisiä muutoksia. Haluaisin korotuttaa sängynlaitoja, ettei kukaan enää pääse liian lähelle.

Kerran viikossa vierailupäivä keskeyttää minun valkoisten metallipinnojen väliin punotun hiljaisuuteni. Silloin tulevat ne jotka tahtovat pelastaa minut, joita huvittaa rakastaa minua, jotka haluaisivat minussa oppia arvostamaan, kunnioittamaan ja tuntemaan itseään. Miten sokeita, hermostuneita, miten huonosti kasvatettuja he ovatkaan. Raaputtavat kynsisaksillaan minun sänkyäni valkoiseksi maalattuja laitoja, riipustelevat kuulakärki- ja sinikyntillä maalipintaan pitkänomaisia, säädyttömiä tikku-ukkoja. Kun minun asianajajani huoneeseen rynnistäessään kajauttaa tervehdyksensä, hän paiskaa joka kerta nailonhattunsa minun vuoteeni jalkopään vasemmanpuoleisen sängyntolpan päälle. Koko vierailunsa ajaksi – ja asianajajillahan puhetta riittää – hän näin saattaa väkivalloin minun mieleni tyynen tasapainon horjumaan.

Kun vierailijat ovat laskeneet tuliaisensa valkoiselle, vaha-kankaan peittämälle pöydälle, anemoneja esittävän akvarellin alapuolelle, onnistuneet selostamaan minulle meneillä olevat tai suunnitellut pelastusyrityksensä ja saamaan minut, jonka he väsymättä pyrkivät pelastamaan, vakuuttuneiksi oman lähimmäisenrakkautensa korkeasta tasosta, alkaa heidän oma elämänsä taas tuntua mukavalta ja he lähtevät tiehensä. Sitten hoitaja tulee tuulettamaan ja keräämään tuliaislahjojen pakettinarut. Usein hänellä on tuulettamisen jälkeen vielä aikaa istua minun sänkyäni vierellä setvimässä naruja ja pitämässä hiljaisuutta, kunnes minä kutsun hiljaisuutta Brunoksi ja Brunoa hiljaisuudeksi.

Bruno Münsterberg – puhun nyt hoitajastani, sanaleikki sikseen – osti minun laskuuni viisisataa arkkia kirjoituspaperia. Bruno, naimaton ja lapseton sauerlandilainen, käy tarpeen tullen, jos paperi sattuu loppumaan, vielä uudelleen pienessä paperi- ja leikkikalukaupassa hankkimassa välttämätöntä viivatonta lisätilaa minun toivottavasti tarkalle muistilleni. Ikimaailmassa en olisi voinut pyytää tätä palvelusta vierailtani, esimerkiksi asianajajaltani tai Kleppiltä. Ystävieni huolestunut, velvollisuudentuntoinen rakkaus minua kohtaan olisi varmaankin estänyt heitä tuomasta minulle jotakin niin vaarallista kuin kirjoittamattomia paperiark-

keja ja jättämästä niitä minun jatkuvasti tavuja suoltavan henkeni käytettäväksi.

Kun sanoin Brunolle: ”Hei Bruno, kävisitkö ostamassa minulle viisisataa arkkia viatonta paperia?” niin Bruno vastasi silmät kattoon luotuina ja etusormi osoittelevan vertauskuvallisesti samaan suuntaan sojottaen: ”Tarkoitatte valkoista paperia, Oskarherra.”

Minä pidin kiinni sanasta viaton ja pyysin Brunoa käyttämään sitä myös paperikaupassa. Kun hän illansuussa palasi pakketeineen, hän tuntui olevan kovasti ajatuksissaan. Monet pitkät tovit hän tuijotteli huoneen kattoa, josta hän ammensi kaikki oivalluksensa, ja lausahti jonkin ajan kuluttua: ”Oikean sanan te neuvoitte. Pyysin viatonta paperia, ja myyjätär punastui korviaan myöten ennen kuin toi pyydetty paperit.”

Ounastelin pitkiä pohdiskeluja paperikauppojen myyjättäristä ja kaduin jo että olin nimittänyt paperia viattomaksi, joten pysyin vaiti, odotin kunnes Bruno oli lähtenyt huoneesta ja avasin vasta sitten paketin, jossa oli viisisataa arkkia kirjoituspaperia.

Jonkun aikaa punnitsin ja kääntelin sitkaan taipuisaa pinkkaa käsissäni. Otin kymmenen arkkia erilleen, loput työnsin yöpöydän laatikkoon, ja sieltä, valokuva-albumin vierestä, löysin täytekynän: kynä on täynnä, mustetta riittää, mistä minä aloitan?

Kertomuksen voi aloittaa keskeltä ja herättää hämmennystä siirtymällä rohkeasti niin eteen- kuin taaksepäin. Voi olla moderni, hävittää kaikki ajat ja etäisyydet ja julistaa jälkikäteen tai antaa muiden julistaa, että vihdoin ja viime hetkellä on nyt sitten ratkaistu koko ajan ja paikan ongelma. Voi myös ihan alussa väittää, ettei nykyään voi kirjoittaa romaania, mutta julkaista sitten vähän niin kuin salaa itseltäänkin paksun bestsellerin ja esiintyä vihonviimeisenä ja lopullisena romaanikirjailijana. Olen myös antanut kertoa itselleni, että vaikuttaa hienolta ja vaatimattomalta, jos heti alkuun toteaa: romaanisankareita ei enää ole, koska individualisteja ei enää ole, koska individualismi on mennyttä,

koska ihminen on yksin, jokainen yhtä yksinään, vailla oikeutta yksilölliseen yksinäisyyteen, pelkkää nimetöntä ja sankaritonta yksinäistä väkijoukkoa. Voi olla, saattaa hyvinkin pitää paikkansa. Mutta minä, Oskar, omalta osaltani ja hoitajani Brunon osalta, haluan kumminkin todeta tämän: me molemmat olemme sankareita, aivan erilaisia sankareita, hän tirkistysreiän takana, minä sen edessä; ja kun hän avaa oven, emme silloinkaan, kaikesta ystävydestä ja yksinäisyydestä huolimatta, ole mitään nimetöntä ja sankaritonta väkijoukkoa.

Aloitan kaukaa, ajoilta ennen minua; omaa elämäänsä ei näet pitäisi kenenkään kuvata, ellei jaksu muistella vähintään puolta isovanhemmistaan ennen kuin ryhtyy päiväämään omaa olemassaoloaan. Teille kaikille, jotka joudutte elämään sekavaa elämää tämän minun mielisairaalani ulkopuolella, teille ystäville ja jokaviikkoisille vierailijoille, joilla ei ole aavistustakaan minun paperivarastoistani, esittelen Oskarin äidinäidin.

Eräänä myöhäisenä lokakuun iltapäivänä minun isoäitini Anna Bronski istui hameissaan perunapellon laidalla. Aamupäivällä olisi päässyt näkemään, miten taitavasti isoäiti haravoi lakastuneita perunanvarsia siisteiksi kasoiksi, puolelta päivin hän söi siirapilla höystetyn silavaleivän, kuokki pellon vielä kertaalleen ja kävi sitten hameissaan istumaan kahden melkein täyden perunakorin viereen. Hänen pystyssä sojottavien, kärjistään yhteen pyrkivien saappaanpohjiensa edessä kyti silloin tällöin astmaattisesti hulmahtava perunanvarsinuotio, jonka savu levisi lähes tasaisena aukeavan maan ylle matalana mutkitellen. Oli vuosi yhdeksänkymmentäyhdeksän, hän istui keskellä Kašubiaa, Bissaun lähellä, vielä lähempänä tiilitehdasta, istui Ramkaun edustalla, Viereckin takana, Brentauhun johtavan maantien suunnalla, Dirschaun ja Karthausin välissä, Goldkrugin musta metsä selkänsä takana hän istui työnnellen kärjestä hiiltyneellä pähkinäpuisella kepillä perunoita kuumaan tuhkaan.

Kun äsken erityisesti mainitsin isoäidin hameet, kun toivon mukaan sanoin tarpeeksi selvästi että hän istui hameissaan – ja

kun jopa annan luvulle nimeksi ”Hameen alla” – niin tiedän mitä olen hänen hameilleen velkaa. Isoäidilläni ei ollut yllään vain yhtä hametta, hänellä oli niitä neljä päälletysten. Eikä suinkaan yhtä päällyshametta ja kolmea alushametta; ei, hänellä oli neljä päällyshametta, toinen toisensa päällä, ja hän piti niitä tietyn käytännön mukaisesti, niin että hameitten järjestys muuttui päivittäin. Eilen päällimmäisenä ollut hame oli tänään toiseksi ylinnä; eilinen kakkonen oli nyt kolmantena. Eilinen kolmas hame oli tänään lähinnä ihoa. Eilisen ihonläheisimmän hameen kuosi ja kuviointi oli nyt selvästi näkyvillä, nimittäin se ettei minkäänlaisia kuvioita ollut: isoäitini Anna Bronskin hameet olivat kaikki yhtä ja samaa perunanväriä. Se väri taisi sopia hänelle.

Värin lisäksi isoäidin hameille oli ominaista se että niihin oli käytetty kangasta ylen runsain mitoin. Ne kaartuivat leveinä, pullistuivat tuulessa, lysähtivät tuulen kyllästyttyä, paukahtelivat kun tuuli kulki ohi, ja kun isoäiti kulki myötätuulessa, kaikki neljä hametta liehuivat hänen edessään. Istuutuessaan hän keräsi hameittensa helmat ympärilleen.

Näiden neljän alituisesti pullistelevan, roikkuvan, poimuttuvan tai jäykkänä ja tyhjänä hänen sänkynsä vieressä seisovan hameen lisäksi isoäidillä oli viides hame. Se ei millään lailla erottunut muista neljästä perunanvärisestä vaatekappaleesta. Eikä viides hame ollut aina se sama viides hame. Kaltaistensa tavoin – sillä hameet ovat veljeksiä – sekin joutui vaihtoon, kuului neljään käyttöhameeseen, ja kun sen aika tuli, se joutui niiden tavoin joka viidentenä perjantaina pesupaljuun ja lauantaina pyykkinarulle keittiön ikkunan alle ja kuivuttuaan silityslaudalle.

Kun isoäiti siivousleipomispyykkäysjäsilityslauantaipäivän jälkeen, lehmät lypsettyään ja ruokittuaan, astui koko komeudessaan kylpypaljuun, kertoili jotain saippuavedelle, päästi sen taas laskeutumaan alemmas ja istui sängyn laidalla isokukalliseen pyyhkeeseen kietoutuneena, olivat siinä hänen edessään lattialla levällään neljä käytettyä hametta ja yksi vastapesty. Hän painoi oikealla etusormellaan oikean silmänsä alaluomea, ei ottanut neu-

voja vastaan keneltäkään, ei edes Vinzent-veljeltään, ja pystyi siksi tekemään päätöksensä nopeasti. Siinä hän seiso i avojaloin ja työnsi varpaillaan sivuun sen hameen, jonka perunanvärinen hohto oli pahimmin himmennyt. Näin vapautuneelle paikalle tuli vastapesty vaatepars i.

Jeesuksen kunniaksi – ja hänestä isoäidillä oli vakaa käsi- tys – otettiin sitten sunnuntaiamuna Ramkaun kirkkoon lähdet- täessä käyttöön uudistettu hamejärjestys. Missä isoäiti piti pestyä hametta? Hän oli paitsi siisti myös hiukan turhamainen nainen ja piti parasta hamettaan näkösellä ja kauniilla ilmalla auringon- paisteessa.

Mutta nyt oli maanantai-iltapäivä ja isoäiti istui perunan- varsinuotiolla. Sunnuntaihame oli maanantaina yhtä kerrosta lähempänä hänen ihoaan, kun taas se vaatekappale, jolla oli ollut sunnuntaina ihonlämpöiset oltavat, valui maanantaina oi- kein maanantaisen alakuloisesti päällimmäisenä hänen lanteil- taan. Isoäiti vihelteli niitä näitä ja tonki kepillään ensimmäisen kypsän perunan esiin tuhkan seasta. Hän työnsi potun kyllin kauas kytevästä nuotiosta, tuulenhengen viilennettäväksi. Sitten terävä keppi seivästi hiiltyneen ja halkikuorisen perunanmuku- lan, vei sen hänen suunsa eteen joka ei enää viheltänyt vaan puhalsi kuivin rohtunein huulin tuhkaa ja multaa pois perunan- kuoresta.

Puhaltaessaan isoäiti sulki silmänsä. Kun hän arveli puhallel- leensa kylliksi, hän avasi silmänsä, ensin toisen ja sitten toisen, puraisi perunaa moitteettomilla vaikkakin rakosellaan olevilla etuhampaillaan, mutta irrotti hampaansa tuota pikaa ja piti jau- hoisena höyryävää, vielä liian kuumaa perunanpuolikasta avoi- mena ammottavassa suussaan ja tuijotti silmät pyöreinä, sieraimet savua ja lokakuista ilmaa haistellen, pitkin peltoa ja kohti hori- sonttia, jossa erottuivat lennätintolppien rivit ja ylin kolmannes tiilitehtaan savupiipusta.

Lennätintolppien välissä näkyi liikettä. Isoäiti sulki suunsa, imaisi huuliaan, siristi silmiään ja mutusteli perunaa. Lennä-

tintolppien välissä näkyi liikettä. Jokin siellä hyppi ja loikki. Kolme miestä loikki tolppien välissä, kolme miestä juoksi kohti savupiippua, sitten sen ympäri, ja etumainen mies pyörsi uuteen suuntaan, näkyi olevan lyhyt ja tanakka, pääsi kuin pääsikin tiilitehtaan ympäri, ja ne kaksi muuta, pikemmin pitkää ja ohkaista, kiersivät hekin tiilitehtaan ympäri, olivat taas tolppien välissä, ja se pieni ja tanakka mutkitteli ja piti pienenä ja tanakkana kovempaa vauhtia kuin ne pitkät ja ohkaiset, ne kaksi muuta, joiden piti jo taas lähteä kohti savupiippua, sillä siellä se jo juoksi kun ne kaksi muuta loikkijaa hänen kintereillään vasta ottivat vauhtia ja katosivat äkkiä näkyvistä, eivät viitsineet enää, siltä se näytti, ja myös pieni mies katosi kesken loikan taivaanrannan taakse.

Siihen he nyt jäivät, taukoa pitämään tai vaatteita vaihtamaan tai tiiliä lyömään ja siitä palkkaa nostamaan.

Kun isoäiti aikoi käyttää tauon hyväkseen ja seivästä toisen perunan kepinnokkaan, hän osui harhaan. Se pieni ja tanakka näet kapusi tutussa asussaan esiin taivaanrannan takaa kuin se olisi lankkuaita, kuin hän olisi jättänyt takaa-ajajansa aidan taakse, tiilien väliin tai Brentaun viertotielle, mutta kiire hänellä näytti silti olevan, hän halusi olla lennätintolppia nopeampi, loikki pellolla pitkin hitain hypyyn, roiskutti kuraa kantapäillään, ei juuttunut kuraan, ja yhtä levein loikin kuin hän hypperi, yhtä sitkeästi hän ryömi yli savisen pellon. Joskus hän näytti liimautuvan maahan, joskus taas pysähtyvän ilmaan niin pitkäksi aikaa että ehti kesken loikan pienenä ja tanakkana pyyhkiä hikeä otsaltaan ennen kuin ponnisti taas jalallaan vastakynnetystä pellostä, jonka vaot levisivät siinä viiden auranalan kokoisen perunamaan vierellä ja kulkivat kohti notkelmassa kulkevaa kärrytiötä.

Mies pääsi kuin pääsikin kärrytielle ja oli tuskin kadonnut notkelmaan pienenä ja tanakkana, kun horisonttiin jo ilmaantuvatkin pitkinä ja ohkaisina ne kaksi muuta, jotka tällä välin olivat varmaankin tutkineet tiilitehtaan ja saapastelivat nyt pitkinä ja ohkaisina vaikkakaan eivät mitenkään laihoina savipeltoa pit-

kin, niin ettei isoäiti taaskaan voinut seivästä perunaa keppiin; eihän ollut jokapäiväinen näky että kolme täysikasvuista joskin kovin erimittaista miestä hyppeli lennätintolppien ympäri, että he melkein hajottivat tiilitehtaan piipun ja juoksivat sitten vuoron perään, ensin pieni ja tanakka, sitten pitkät ja ohkaiset hienoissa vormuissaan, vaivalloisesti ja sitkeästi, yhä paksummalti savea anturoissaan, halki Vinzentin kaksi päivää sitten kyntämän pellon ja katosivat notkelmaan.

Nyt kaikki kolme olivat poissa, ja isoäiti uskalsi seivästä jo melkein jäähtyneen perunan. Pikaisesti hän puhalsi kuoresta pois mullan ja tuhkan, pani perunan saman tien kokonaisena suuhunsa, ajatteli jos nyt yleensä mitään ajatteli: taitavat olla tiilitehtaan väkeä, ja pyöritteli vielä perunaa hampaissaan kun yksi miehistä loikki notkelmasta, vilkuili villisti taakseen yli mustien viiksiensä, otti vielä kaksi loikkaa nuotioon päin ja oli yhtäkaa nuotion vieressä, edessä, takana, kiroili tässä, pelkäsi tuossa, ei tiennyt minne mennä mitä tehdä, ei takaisin, takana ne tulivat jo ohkaisina pitkin notkelmaa, ja hän löi ja hakkasi polviaan, silmät olivat pullistua päästä, hiki tirsui otsasta. Ja huohottaen, viikset vapisten, hän lähti ryömimään lähemmäs, aina kengänanturoiden eteen saakka; ryömi aivan isoäidin lähelle, katsoi minun isoäitiäni kuin pieni ja tanakka eläin, niin että isoäidin oli pakko huokaista ja lakata pureksimasta perunaa, siirtää anturoitaan, eikä hän enää ajatellut tiilitehdasta, tiiliä, tiilenlyöjiä, tiilenpolttajia vaan nosti hamettaan, ei, hän nosti kaikki neljä hamettaan, kaikki yhtäkaa, niin että se joka ei ollut tiilitehtaan väkeä pääsi pienenä mutta tanakkana ryömimään hameitten alle, katosi viiksineen päivineen, eikä enää näyttänyt eläimeltä eikä ollut Ramkausta eikä Vier-eckistä, oli pelkoineen hameen alla eikä enää lyönyt polviinsa, ei ollut tanakka eikä pieni, otti kumminkin oman tilansa, unohti huohotuksen, vapinan, polvien hakkaamisen: oli hiljaista kuin ensimmäisenä päivänä tai viimeisenä, tuulihenki jutteli nuotiossa, lennätintolpat pitivät hiljaa lukua, tiilitehtaan savupiippu seisoi asennossa, ja isoäiti, minun isoäitini, oikoi ylimmän hameensa

kunnolla toisen hameen päälle, tuskin huomasikaan miestä neljän hameensa alla eikä ollut kolmannella hameellaan vielä käsittänyt, mitä uutta ja hämmästyttävää hänen iholleen tapahtui. Ja koska se oli hämmästyttävää mutta päällisin puolin kaikki oli kunnossa ja toiseksi ja kolmanneksi vielä käsittämätöntä, hän kaivoi tuhkasta pari kolme perunaa, kaapaisi neljä raakaa perunaa korista oikean kyynänpäänsä vierestä, työnsi raa'at potut yhden toisensa perästä kuumaan tuhkaan, peitti ne vielä tuhkalla ja tonki kepillään niin että savu tuprahteli – mitä muutakaan hänen olisi pitänyt tehdä?

Tuskin isoäidin hameet olivat asettuneet aloilleen, tuskin perunanvarsinuotion paksu savu, joka kaiken polvienpaukuttelun, paikanvaihdon ja kepillätönkimisen johdosta oli hukannut suuntansa, oli kääntynyt taas tuulen myötäisesti ryömimään keltaisena yli pellon kohti lounasta, kun notkelma sylkäisi kätköistään ne kaksi pitkää ja ohkaista, jotka ajoivat takaa pientä mutta tanakkaa ja nyt hameitten alla asustelevaa miestä, ja kävi ilmi, että ne pitkät ja ohkaiset kantoivat viran puolesta santarmien univormua.

Vähältä piti etteivät he ampaisseet isoäidin ohi. Eikö toinen heistä suorastaan loikannut nuotion yli? Yhtäkkiä heillä sitten olikin kantapäät ja kantapäissä järkeä, he jarruttivat, pyörsivät ympäri, saapastelivat, seisovat saappaineen univormuineen keskellä savua ja siirsivät sitten yskähdellen univormunsa ja niitä seuraavan savun vähän sivummalle ja yskivät yhä vielä, kun puhuttelivat isoäitiä, tahtoivat tietää, oliko hän nähnyt Koljaiczekia, pakkohan hänen oli ollut nähdä kun kerran istui notkelmassa kulkevan tien lähellä ja sitä kauttahan Koljaiczek oli päässyt karuun.

Minun isoäitini ei ollut nähnyt Koljaiczekia, koska hän ei tuntenut ketään Koljaiczekia. Onko hän tiilitehtaalaisia, isoäiti kysyi, hän kun tunsi vain tiilitehtaalaisia. Univormut selittivät ettei Koljaiczekilla ollut mitään tekemistä tiilten kanssa, hän oli pikemminkin sellainen pieni ja tanakka. Isoäiti muisti nähneensä sellaisen miehen juoksemassa, osoitteli terävän kepin nenässä

sojottavalla höyryävällä perunalla Bissaun suuntaan, joka perunan mukaan sijaitti kuudennen ja seitsemännen lennätintolpan välissä, tiilitehtaan piipusta oikealle lukien. Mutta sitä, oliko se juoksija ollut Koljaiczek, ei isoäiti osannut sanoa, hän pyysi tietämättömyyttään anteeksi vetoamalla kengänpohjiensa edessä kytevään nuotioon; sen kanssa hänellä oli kyllin tekemistä, se ei tahtonut palaa kunnolla, sen takia hän ei ehtinyt pitää silmillä muita ihmisiä, jotka juoksivat ohii tai seisovivat savussa, eikä hän ylipäänsäkään piitannut tuntemattomista ihmisistä, hän tiesi vain ne joita oli Bissaussa, Ramkaussa, Viereckissä ja tiilitehtaalla – siinä oli hänelle ihan tarpeeksi.

Sen sanottuaan isoäiti huokaisi hiukan, sen verran kumminkin että santarmit saivat syyn kysyä, mitä hän siinä huokaili. Hän nyökäytti päätään kohti nuotiota, tarkoittaen että huokauksen syynä oli kituliaana palava tuli ja vähän myös se että savussa seisoivat niin paljon ihmisiä, minkä jälkeen hän puraisi puolikkaan perunasta etuhampaillaan, joiden välissä oli iso rako, ja syventyi sitten täysin pureskeluun niin että silmät muljahtivat katsomaan ylävasemmalle.

Virkapukuiset santarmit eivät havainneet isoäidin poissaolevassa katseessa minkäänlaista vihjettä eivätkä tienneet, etsiäkö Bissaun lennätintolppien takaa, ja siksi he ensi hätään sohivat pistimillään lähimpiä polttamista odottavia perunanvarsikasoja. Äkillisestä mielihohteesta he kaatoivat yhtäaikaa kumolleen molemmat melkein täydet perunakorit, jotka odottivat isoäidin kynnärpäitten vieressä, eivätkä tahtoneet millään käsittää, miksi koreista vierä heidän saappaittensa eteen pelkkiä perunoita, ei ketään Koljaiczekia. Epäluuloisesti he kiertelivät perunakasaa, ikään kuin Koljaiczek muka olisi ehtinyt jossain välissä livahtaa sen alle, käyttivät myös pistimiään odottaen kuulevansa kivunhuutoja. Heidän epäilyksensä kohdistui joka ainoaan pensaantapaiseen, jokaiseen hiirenkoloon, joukkoon myyränkekoja ja sitten yhä uudelleen isoäitiin, joka istui paikoillaan kuin tatti, päästeli huokauksia, silmäterät luomien peitossa mutta valkuaiset näky-

villä, ja luetteli kaikkien pyhimysten kašubialaiset nimet – kitaliaasti palavan nuotion ja kahden kumotun perunakopan takia äänekkäästi voivotellen.

Santarmit viipyivät runsaan puoli tuntia. Joskus he seisoivat kauempana, sitten taas nuotion lähellä, tiirailivat tiilitehtaan savupiippua, harkitsivat hyökkäystä Bissauhun mutta lykkäsivät sitä tuonnemmaksi ja ojentelivat sinipunaisia käsiään nuotion lämpöön, kunnes kumpikin heistä sai kepin nenään pistetyn haljenneen perunan isoäidiltä, joka ei silti lakannut huokailemasta. Mutta kesken kaiken santarmit muistivat santarmiutensa, loikkivat kivenheiton päähän pellolle, jatkoivat notkelmatien reunalla kasvavaan vihapensaikkoon ja hätistivät juoksuun jäniksen, jonka nimi ei kumminkaan ollut Koljaiczek. Nuotion äärestä he löysivät taas jauhoiset, tuoksuvan kuumat potut ja päättivät rauhantahtoisesti ja jo vähän uupuneinkin kerätä raa'at perunat takaisin koreihin, jotka he vähän aiemmin olivat virkaintoisesti potkaisseet kumoon.

Vasta kun lokakuun taivaalta alkoi illan tullen vihmoa sadetta ja musteentummaa hämärää, he vielä kävivät äkkiä ja innottomasti etäämmällä näkyvän, sateessa tummenevan kiven kimpupun, mutta sen tutkittuaan he päättivät että antaa olla. Vielä vähän käyskentelyä kädet siunaavasti sateenkasteleman, savuaan pitkälle ja matalalle tuprauttelevan nuotion yllä, vielä muutama yskähdys vihertävän savunkäryn keskellä, vesi silmistä siristen keltaisen käryn keskellä, ja sitten sitä saapasteltiin yskähdellen, kyynelhtien kohti Bissauta. Jos Koljaiczek kerran ei ollut täällä, Koljaiczekin oli pakko olla Bissaussa. Santarmeilla on aina vain kaksi vaihtoehtoa.

Hitaasti sammuvan nuotion savu verhosi isoäidin kuin viides ja varsin tilava hame, niin että hän neljässä hameessaan, huokailen ja pyhimysten nimiä luetellen, oli Koljaiczekin tavoin hameen alla. Vasta kun univormut olivat enää vain lennätinpylväiden välissä hitaasti iltapimeään uppoavia keinahtelevia pisteitä, minun isoäitini nousi niin vaivalloisesti kuin olisi alkanut juurtua pai-

koilleen ja lopettaisi nyt kasvamisen, kiskoisi vasta versoneet juuririhmat maan mullasta.

Koljaiczekille tuli vilu, kun hän äkkiä makasi sateessa ilman huppuaan, pienenä ja tanakkana. Hän napitti nopeasti housunsa, jotka hän oli avannut hameen alla pelon ja rajattoman piiloutumistarpeen ajamana. Hän sormaili nappeja kiireissään, peläten että hänen kankensa ehtisi jäähtyä, sillä syksyinen sää oli täynnä vilustumisvaaroja.

Isoäiti löysi tuhkasta vielä neljä kuumaa perunaa. Kolme hän antoi Koljaiczekille, yhden otti itselleen, ja ennen kuin puraisi, hän vielä kysyi, oliko Koljaiczek tiilitehtaalaisia, vaikka täytyi hän hänen tietää että mies oli jostakin ihan muualta kuin tiili-hommista. Eikä hän sitten suuremmin piitannutkaan miehen vastauksesta, sälytti tämän selkään koreista kevyemmän, kumartui itse raskaamman korin alle, tarttui toisella kädellään haravaan ja kuokkaan ja häipyi sitten neljässä hameessaan koreineen, perunoineen, haravoineen ja kuokkineen Bissau-Abbaun suuntaan.

Se ei ollut sama kuin Bissau. Se oli enemmän Ramkauhun päin. Tiilitehdas jäi vasemmalle puolelle, kun he kulkivat kohti mustaa metsää, kohti Goldkrugia ja sen takaista Brentauta. Mutta jo ennen metsää, pienessä notkelmassa, sijaitsi Bissau-Abbau. Sinne minun isoäitiäni seurasi pienenä ja tanakkana Joseph Koljaiczek, joka ei enää päästänyt irti hänen hameistaan.

Tukkilautan alla

Ei ole lainkaan helppo kuvata kašubialaisen perunanvarsinuotion savupilviä ja lokakuisen sateen viivavarjostusta, kun makaa miehisairaalan puhtaaksi pestyssä rautasängyssä, lasitetun ja Brunon silmällä aseistetun tirkistysreiän näkökentässä. Ellei minulla olisi rumpuani, jolle taitavan ja kärsivällisen käyttelyn ansiosta tulevat mieleen kaikki sivuseikat, jotka ovat tarpeen jotta pääasia saataisiin paperille, ja ellei minulla olisi laitoksen lupaa antaa peltini puhua päivittäin kolme neljä tuntia, olisin ihmispari vailla todennettavia isovanhempia.

Rumpu sanoo joka tapauksessa näin: vuoden yhdeksänkymmentäyhdeksän lokakuuisena iltapäivänä, Ohm Krügerin harjatesa Etelä-Afrikassa pensasmaisia englanninvihamelisiä kulmakarvojaan, pantiin Dirschaun ja Karthausin välimailla, Bissaun tiilitehtaan tienoilla, neljän samanvärisen hameen alla, vinoon lankeavassa sateessa, nuotion savussa, pelkojen, huokausten, so-perrettujen pyhimystennimien, kahden maalaisantarin typerien kysymysten ja savun sumentamien katseiden saattamana pienen mutta tanakan Joseph Koljaiczekin toimesta alulle minun äitini Agnes.

Anna Bronski, minun isoäitini, vaihtoi vielä saman illan pimeydessä nimeä: antoi auliisti sakramenteja jakelevan papin muuttaa hänet Anna Koljaiczekiksi ja seurasi Josephiaan ei nyt ihan Egyptiin niin kumminkin provinssin pääkaupunkiin Mottlaun rannoille, missä Joseph pääsi tukinuittoon ja toistaiseksi rauhaan santarmeilta.

Ihan vain jännitystä nostattaakseni en vielä mainitse sen Mottlaun jokisuulle kasvaneen kaupungin nimeä, vaikka äitini synnyinkaupunkina se olisi nyt jo mainitsemisen arvoinen. Vuoden nollanolla heinäkuun lopussa – kun juuri päätettiin kaksinkertaistaa keisarillinen taistelulaivastonrakennusohjelma – äiti näki

päivänvalon Leijonan tähtimerkissä. Itseluottamusta ja haaveilua, jalomielisyyttä ja turhamaisuutta. Ensimmäisessä huoneessa, domus vitaessa, askendentti vaikutuksille alttiissa Kaloissa. Aurinko oppositiossa Neptunukseen seitsemännessä huoneessa, Domus matrimonii uxoriksessa, tiesi hämmennystä. Venus oppositiossa Saturnukseen, joka kuten tiedetään aiheuttaa pernan ja maksan sairauksia ja jota kutsutaan happameksi planeetaksi; se hallitsee Oinaan merkkiä, ja Leijonan merkissä se kohtaa tuhonsa. Neptunus tarjoaa sille ankeriaita ja saa vastineeksi myyrän, ja se rakastaa belladonnaa, sipuleita ja juurikkaita, se yskii laavaa ja hapattaa viinin; se asui Venuksen kanssa kahdeksannessa huoneessa, kuoleman huoneessa, ja viittasi onnettomuuksiin, kun taas hedelmöitys perunapellolla enteili onnekkautta ja Merkuriuksen suojelusta sukulaisuussuhteiden huoneessa.

Tässä minun pitää tuoda esiin äitini vastalause, sillä hän kiisti aina olevansa perunapellolla siitetty. Tosin hänen isänsä oli sielläkin jo yrittänyt – sen verran äiti myönsi – mutta hänen sijaintinsa sen paremmin kuin Anna Bronskin asentokaan eivät olleet omiaan suomaan Koljaiczekille mahdollisuutta tehdä isoäitiä raskaaksi.

”Sen täytyi tapahtua vasta öisellä pakomatalla tai Vinzenton kärryillä tai sitten vasta Troylissa, kun saimme tukkilaisten luona asunnon ja turvapaikan.”

Tuohon tyylisiin äidillä oli tapana ajoittaa olemassaolonsa perusta, ja isoäiti, jonka oikeastaan täytyi olla perillä asian oikeasta laidasta, nyökkäsi silloin kärsivällisesti ja selitti muulle maailmalle: ”Justiinsa niin, kärryillä se varmaan oli taikka vasta Troylissa, ei millään pellolla, kun oli niin tuulistakin ja satoi kun saavista kaatain.”

Vinzent oli isoäidin veli. Vaimon kuoltua varhain isoeno oli tehnyt pyhiinvaelluksen Tschenschauhun eli Czéstochowaan ja saanut Czéstochowan mustalta madonnalta ohjeen pitää häntä Puolan tulevana kuningattarena. Sen jälkeen Vinzent ei muuta tehnyt kuin penkoi omituisia kirjoja, näki joka lauseessa vahvis-

tuksen sille että Jumalansynnyttäjällä oli oikeus Puolan kruunuun ja luovutti talonsa ja vähät peltonsa sisarelleen. Vincentin poika Jan, heiveröinen ja itkuinen nelivuotias, paimensi hanhia, keräsi värikkäitä kuvia ja jo kohtalokkaan varhain myös postimerkkejä.

Tuohon Puolan taivaalliselle kuningattarelle vihittyyn taloon isoäiti vei perunakorit ja Koljaiczekin, jolloin Vincent sai tietää, mitä oli tapahtunut, ja lähti kiireesti Ramkauhun hälyttääkseen papin hätiin, tulemaan sakramenteineen vihkimään Annan ja Josephin. Tuskin kunnianarvoisa isä oli unenpöpperössä ehtinyt antaa haukotusten venyttämän siunauksensa, saanut palkakseen kunnan palan kylkisilavaa ja kääntänyt pyhän selkensä, kun Vincent jo valjasti hevosen kärryjen eteen, lastasi vihkiparin kärryille olkien ja tyhjen säkkien päälle, istutti palelevan ja itkua tyrskivän Janin vierelleen kuskipukille ja teki hevoselle tiettäväksi, että sen oli nyt lähdettävä suoraa päätä yön selkään: häämatkalaisilla näet oli kiire.

Yhä pimeässä mutta jo kaikkensa antaneessa yössä ajopeli saapui provinssipääkaupungin puutavarasatamaan. Tutut miehet, Koljaiczekin lailla töissä tukinuitossa, ottivat pakomatkalaiset hoteisiinsa. Vincent sai kääntyä takaisin, lähteä hevosellaan kohti Bissauta: lehmä, vuohi, emakko ja porsaas, kahdeksan hanhea ja pihakoira piti ruokkia ja Jan-poika panna sänkyyn, sillä hänellä oli vähän kuumetta.

Joseph Koljaiczek piileskeli kolme viikkoa, totutti tukkansa uuteen, jakaukselliseen malliin, ajoi pois viiksensä, hankki nuhteettoman miehen paperit ja sai Joseph Wrankan töitä tukinuitossa. Mutta miksi Koljaiczekin piti esittäytyä puutavarakauppiaille ja sahanomistajille väärällä nimellä, taskussaan tappelussa tukkilautalta pudonneen, viranomaisten tietämättä Modlinin tienoilla Bugjokeen hukkuneen uittomies Wrankan paperit? Siksi että hän oli joksikin aikaa jättänyt uittohommat, ollut töissä sahalla Schwetzin lähistöllä ja joutunut siellä riitaan sahamestarin kanssa, koska oli maalannut aidan uhittelevasti punavalkoiseksi.

Varmaankin todistaakseen, että riidan saa aikaiseksi vaikka aidanseipäistä, oli mestari repinyt aidasta yhden valkoisen ja yhden punaisen aidaspuun ja katkonut puolalaisaidakset sitten Koljaiczekin kašubiselkää vasten punavalkoisiksi klapeiksi, minkä takia selkäänsä saanut kašubi katsoi asiakseen seuraavana, sanotaan nyt vaikka tähtikirkkaana yönä sytyttää vasta rakennetun, valkoiseksi kalkitun sahan palamaan punaisin liekein tosin jaetun mutta juuri siksi yhtenäisen Puolan kunniaksi.

Koljaiczek oli siis tuhopolttaja, moninkertainenkin vielä, sillä koko Länsi-Preussissa tarjosivat sahat ja lautatarhat seuraavina päivinä sytykettä punavalkoisina leimuaville kansallistunteille. Kuten aina kun on kyse Puolan tulevaisuudesta, oli tulipaloissa mukana myös Neitsyt Maria, ja eräät silminnäkijät – jokunen heistä saattaa vielä olla hengissä – olivat tiettävästi väittäneet nähneensä Puolan kruunua kantavan Jumalanäidin seisovan monenkin sahan sortuvalla katolla. Väkijoukko, jota aina kokoontuu katselemaan suuria tulipaloja, kuuluu aloittaneen laulun Bogurodzicasta, Jumalansyntyttäjistä – meidän on siis uskottava että Koljaiczekin tuhopoltot olivat juhlavia tilaisuuksia: niissä vannottiin valoja.

Jos siis tuhopolttaja Koljaiczek oli syyllinen ja etsintäkuulutettu, niin uittomies Joseph Wranka puolestaan oli jakanut purutupakkansa päiväannoksiin nuhteettomana, orpona, harmittomana, jopa rajoittuneena; kukaan ei etsinyt, kukaan tuskin tunsikaan häntä, ennen kuin Bugjoki nielaisi hänet: jäljelle jäi takki, kolme päiväannosta purutupakkaa ja paperit. Ja kun hukunut Wranka ei enää voinut palata eikä kukaan esittänyt vainajasta kiusallisia kysymyksiä, niin Koljaiczek, joka muistutti hukkunutta ruumiinrakenteeltaan ja oli yhtä pyöreäkalloinen kuin tämäkin oli ollut, pujahti ensin Wrankan takkiin ja sitten hänen virallispaperisiin, rikosrekisterittömiin nahkoihinsa, lopetti piipunpolton, totutteli käyttämään purutupakkaa, omaksui Wrankalta jopa tämän henkilökohtaisimman ominaisuuden, nimittäin puhevian, ja esitti seuraavina vuosina kunnollista, säästävää, hiukan änkyttävää

uittomiestä, joka uitti kokonaisia metsiä alas Niemeniä, Bobria, Bugia ja Veikseliä. Sitten on myös kerrottava, että Mackensenin komentamassa kruununprinssin henkivartiokaartissa hän yleni korpraali Wrankaksi, sillä Wranka ei ollut vielä suorittanut asepalvelustaan, toisin kuin Koljaiczek, joka oli neljä vuotta Wranka vanhempana jo ehtinyt palvella Thornin tykistössä huonolla menestyksellä.

Vaarallisimmat rosvot, murhamiehet ja tuhopolttajat odottavat ryöstäessään, murhatessaan ja tulipaloja sytyttäessään koko ajan tilaisuutta päästä kunniallisempaan ammattiin. Muutamat saavat tilaisuutensa, hakemalla hakien tai sattumalta: Koljaiczek oli Wrankana niin hyvin tulisesta paheestaan parantunut kunnan aviomies, että jo pelkästään tulitikkujen näkeminen sai hänet vapisemaan. Tulitikkurasiat, jotka lojuivat keittiön pöydällä irrallaan ja omahyväisinä, eivät koskaan olleet turvassa häneltä, joka olisi itse voinut keksiä tulitikut. Ulos ikkunasta vain kaikki viettelykset. Isoäidillä oli täysi työ saada päivällinen pöytään ajoissa ja lämpimänä. Perhe joutui usein istumaan pimeässä, kun öljylamppua ei voitu sytyttää.

Ei Wranka toki mikään tyranni ollut. Sunnuntaisin hän vei Anna-vaimonsa kirkkoon Alakaupunkiin ja salli Annan, siviilirekisterissä hänelle vihityn vaimon, pitää neljää hametta päälle tysten niin kuin ennen perunapellolla. Talvella, kun joet olivat jäässä ja uittomiehillä oli kovat ajat, hän pysytteli kiltisti Troylissa, missä asui vain uittotyömiehiä, ahtaajia ja telakkatyöläisiä, ja hoiti Agnes-tytärtään, joka tuntui tulevan kovasti isäänsä, sillä ellei tyttö ryöminyt sängyn alle, hän piileskeli vaatekaapissa, ja kun kotona oli vieraita, hän istui mollamajoiheen pöydän alla.

Agnes-tyttöselle oli siis tärkeätä pysytellä piilossa ja kokea piilopaikassaan samanlaista turvallisuutta joskin erilaisia iloja kuin Joseph oli kokenut Annan hameitten alla. Tuhopolttaja Koljaiczek oli muutaman kerran polttanut näppinsä ja ymmärsi hyvin tyttärensä turvallisuudenkaipuun. Siksi hän rakensi tytölleen oman pikkuisen piilon, kun pienen kaksion parvekkeenta-

paiselle tehtiin kanikoppi. Siinä kopperossa minun äitini istui lapsena leikkimässä nukeilla ja kasvoi isommaksi. Myöhemmin, käydessään jo koulua, hän kuulemma hylkäsi nuket, ja hänen leikkiessään lasikuulilla ja värikkäillä höyhenillä hänessä ensimmäisen kerran ilmeni hauraan kauneuden tajua.

Sallittaneen, että minä, joka palavasti haluan päästä oman ole-massaoloni alkuvaiheisiin, jätän Wrankan perheen ja sen rauhal-lisesti lipuvan asuntolautan omiin oloihinsa aina vuoteen kol-metoista saakka, jolloin Columbus laskettiin vesille Schichaun telakalta; silloin näet poliisi, joka ei unohda mitään, pääsi väärän Wrankan jäljille.

Kaikki alkoi siitä kun Koljaiczekin jokavuotiseen tapaan piti myös vuoden kolmetoista elokuussa uittaa suuri tukkilautta Kio-vasta Pripetiä, kanavaa ja Bugia pitkin Modliniin saakka ja siitä edelleen Veikseliä alavirtaan. Kaikkiaan kaksitoista uittomiestä ajoi sahan omistamalla Radaune-hinaajalla Neufährin länsipuolelta kohti Kuollutta Veikseliä aina Einlageen saakka, sitten ylös Veikseliä ohi Käsemarkin, Letzkaun, Czattkaun, Dirschaun ja Pieckelin, kunnes illalla pysähdyttiin Thornissa. Siellä laivaan astui uusi sahamestari, jonka oli määrä valvoa puukauppoja Kiovassa. Kun Radaune aamuneljältä irtautui laiturista, mesta-rin kerrottiin jo saapuneen laivaan. Koljaiczek näki hänet ensi kerran aamiaisella, peräkannella. He istuivat vastatusten leipää pureskellen ja korviketta ryystäen. Koljaiczek tunsu miehen heti. Leveäharteinen, jo kaljuuntunut sahamestari käski tuoda votkaa ja kaataa sitä miesten tyhjenneisiin kahvikuppeihin. Yhä pureskellen, sillä aikaa kun perimmäisellä takakannella vielä kaadettiin votkaa kuppeihin, mestari esittäytyi: ”Tiedoksenne: minä olen uusi sahamestari, nimi on Dückerhoff, ja minun hommissani val-litsee järjestys!”

Tukkilaiset ilmoittivat käskystä, istumajärjestyksessä, nimen-sä ja ryyppäsivät kupistaan niin että aataminomenat nytkähtivät. Koljaiczek kumosi ensin votkan kurkkuunsa, sanoi sitten ”Wran-ka” ja tuijotti Dückerhoffia silmiin. Mestari nyökkäsi niin kuin oli

nyökännyt muidenkin kohdalla, toisti nimen Wranka, niin kuin oli toistanut muidenkin tukkilaisten nimet. Silti Koljaiczekistä tuntui, että Dückerhoff oli toistanut hukkuneen uittomiehen nimen erityisellä tavalla, ei mitenkään terävästi, pikemmin mietтелиäästi.

Radaune ajaa ryskytti vastavirtaan savenharmaassa, vain yhden suunnan tuntevassa joessa väistellen taitavasti hiekkasärkkiä vaihtuvien luotsien ohjauksessa. Vasemmalla ja oikealla rantapatojen takana aina sitä samaa, jollei laakeaa niin sitten kumpuilevaa peltoa, jolta sato jo on korjattu. Pensasaitoja, kärryiteitä, jänönvihmaa kasvava notkelma, tasamaata maatalojen välissä kuin vasiten ratsuväenhyökkäystä varten, onnen omiaan sotilaiden hiekkalaatikkoleikissä vasemmalta kaartavalle ulaanidivisioonalle, yli pensaiden karauttaville husaareille, nuorten ratsumestarien unelmille, taistelulle joka on jo käyty, joka toistuu yhä uudelleen, kuin maalauksessa ikään: tataarit matalina, rakuunat pystyyn kavahtaneiden ratsujen selässä, kalparitarit rynnäkösissä, suurmestarien viitta värjäytyy, nahkahaarniskasta ei puutu nappiakaan paitsi yksi jonka sivaltaa irti Masovian herttua, entä hevoset, sirkuksessakaan ei ole sellaisia kimoja, hermoherkkiä, tupsukoristeisia, jänteet kireän tarkasti erottuvina ja sieraimet avoimna, karmiininpunaisina, höyrypilviä tupruavina, kyljet kehähtäen lävistäminä, viirit liehuvat, sapelit matalina halkaisten taivaan ja iltaruskon, ja tuolla, taustalla – sillä jokaisessa maalauksessa on tausta – pilkistää hevosen takajalkojen välistä kyläpahanen tiiviisti horisonttiin painautuneena, savu piipuista tuprutten: matalat majat, sammaloituneet seinät, olkikatot; ja majoissa hyvässä säilössä sorjat, tulevista päivistä uneksivat panssarivaunut, sillä nekin pääsevät kuvaan, pääsevät tasangolle Veikselin patojen taakse, kuin kevyinä varsoina raskaan ratsuväen joukkoon.

Włocławekiin päästyä Dückerhoff naputti sormellaan Koljaiczekia rinnuksiin: ”Sanokaas, Wranka, olitteko niinjaniinmonta vuotta sitten töissä Schwetzin myllyssä? Siinä joka sitten otti ja paloi?” Koljaiczek pudisti päätään hitaasti, kuin sitkasta voimaa